

EWOLUCJA INSTYTUCJI JAPOŃSKIEGO MAŁŻEŃSTWA

Barbara Jelonek, email: barbaraajelonek@gmail.com
 Uniwersytet Wrocławski
 plac Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław

STRESZCZENIE

Instytucję małżeństwa w Japonii regulują Konstytucja Japonii oraz ustawy szczegółowe. W tych aktach prawnych możemy znaleźć przepisy prawne, które określają warunki, jakie spełnić muszą nupturieni, aby zawrzeć związek małżeński. Liczne badania statystyczne dotyczące małżeństwa prowadzone przez organizacje rządowe wskazują na ewolucję tejże instytucji w Japonii. Analizując wyniki badań statystycznych, można stwierdzić, że zmianie ulegają wszystkie możliwe parametry oscylujące wokół pojęcia małżeństwa. Japoński rząd za pomocą programu Abenomika próbuje zachęcić kobiety do podjęcia pracy, ale ma im również ułatwić pogodzenie jej z rolą matki.

Słowa kluczowe: Japonia, małżeństwo, edukacja, wykształcenie, praca, badania statystyczne

Evolution of the Japanese marriage institution

ABSTRACT

The institution of marriage in Japan is regulated by the Constitution of Japan and the detailed bills. In these acts we can find laws that determine the conditions which must be fulfilled future spouses to marry. Numerous surveys of marriage conducted by government organizations point to the evolution of this institution in Japan. In analyzing the survey results, we can conclude that the changes are all possible parameters oscillating around the concept of marriage. The Japanese government is using a government program Abenomika, trying to encourage women to work, but also enable them to reconcile it with the role of mother.

Key words: Japan, marriage, education, education, work, statistical surveys

MOTTO

„Małżeństwo w każdej kulturze stanowi instytucję o niezwyklej, nieporównywalnej z innymi doniosłości społecznej. Związek kobiety i mężczyzny wykracza daleko poza sferę spraw obywatelskich i prywatnych, podlegając przy tym prawom i zwyczajom wspólnoty”¹.

DEFINICJA MAŁŻEŃSTWA – WSTĘP

Małżeństwo to instytucja prawna, która zróżnicowana jest pod względem regulacji jurystycznych i społecznych właściwie w każdym kraju. To powoduje, że zainteresowanie nią jest ogromne². Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie czytelnikowi problematyki prawnej oraz społeczno-kulturowej ja-

1 A. Nowicka, *Warunki zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej o skutkach cywilnych przewidzianych w prawie polskim*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie” 2009, s. 198.

2 Wszystkie dane i przepisy prawne przedstawione w artykule są tłumaczeniem własnym autorki głównie z języka angielskiego, zaś inspiracją do napisania niniejszego artykułu jest brak w literaturze polskiej opracowań traktujących o japońskim prawie.

pońskiego małżeństwa. Kraj Kwitnącej Wiśni reguluje instytucję małżeństwa w podstawowych aktach prawnych, takich jak Konstytucja czy Kodeks Cywilny. Ponadto rząd japoński za pomocą organizowanych badań społeczeństwa sprawdza, w jakim kierunku zmierza omawiana tu instytucja. Powyżej wspomniane akty prawne oraz badania będą podstawowym elementem omawianej tu problematyki.

W *Encyklopedii PWN* termin małżeństwo rozumiany jest jako „regulowany przez prawo trwały związek kobiety i mężczyzny zawarty w celu wspólnego pożycia, wzajemnej pomocy i współdziałania dla dobra założonej rodziny, a zwłaszcza wychowania dzieci”³. Jak widać, małżeństwo jest instytucją bardzo złożoną, tworzącą rodzinę i kreującą jej społeczne i prawne stosunki. W *Encyclopaedia Britannica* małżeństwo definiowane jest jako legalna i socjalna unia pomiędzy kobietą i mężczyzną, która regulowana jest przez prawo, zwyczaje, przekonania oraz postawy, które dookreślają łączące ich stosunki na różnych płaszczyznach. Małżeństwo w każdej kulturze dotyka problematyki związanej z podstawowymi funkcjami społecznymi i osobistymi, np. zaspokajaniem potrzeb seksualnych, rolami płciowymi, ekonomiczną rolą rodziny czy pomocą w razie ujawnienia się choroby i w związku z tym opieką nad chorym partnerem⁴. Powyższa definicja doskonale opisuje wszystkie składniki małżeństwa jako instytucji prawnej i społecznej. Przez wiele lat instytucja ta zmieniała się, jednakże jej elementy pozostają takie same.

MAŁŻEŃSTWO W JAPONII

Aby współcześnie zawrzeć w Japonii związek małżeński, spełnić należy szereg prawnych wymogów, które autorka przedstawi szerzej w dalszej części artykułu. W tym miejscu warto zaznaczyć, że zawarcie małżeństwa w rzeczonym kraju jest czynnością administracyjną. Z kolei religijna lub okolicznościowa oprawa tej czynności może stanowić wyłącznie dodatek do ceremonii i nie ma skutków prawnych.

Na początku tego artykułu warto przywołać przepisy prawne regulujące instytucję małżeństwa w Japonii. Aktualne regulacje prawne dotyczące małżeństwa znajdują się m.in. w:

- a) w artykule 24. japońskiej Konstytucji⁵,
- b) części IV i V japońskiego Kodeksu Cywilnego⁶,
- c) rejestrach rodzinnych, w których zamieszcza się informacje np. na temat urodzeń, zgonów, małżeństw⁷.

Zgodnie z Konstytucją Japonii podstawą małżeństwa jest wyłącznie zgodna wola mężczyzny i kobiety, a utrzymywane jest ono przez wzajemną współpracę, opierającą się na równych prawach męża i żony. W zakresie wyboru małżonka, praw majątkowych, dziedziczenia, wyboru miejsca zamieszkania, rozwodu oraz innych spraw dotyczących małżeństwa i rodziny uchwalane ustawy będą miały na względzie godność jednostki ludzkiej oraz zasadniczą równość płci⁸.

Z kolei artykuły od 731 do 737 japońskiego Kodeksu Cywilnego podają szczegóły dotyczące wymogów oraz ograniczeń stosowanych względem małżeństwa, tj.⁹:

- Minimalny wiek do zawarcia małżeństwa to 18 lat w przypadku mężczyzn, 16 w przypadku kobiet¹⁰.
- W przypadku osób poniżej 20. roku życia konieczna jest zgoda rodzicielska¹¹.
- Poligamia jest zakazana¹².

3 <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/malzenstwo;4011433.html>, 30.12.2015.

4 <http://www.britannica.com/topic/marriage>, 30.12.2015.

5 *Konstytucja Japonii*, tłum. T. Suzuki, P. Winczorek, Wrocław 1990.

6 *Japanese Civil Code*, Act No. 89 of 1896.

7 B. Jelonek, *Japońskie pojęcie ie, „Acta Erasmiana”* 2015, t. 8, s. 171 i n.

8 *Konstytucja Japonii...*, dz. cyt.

9 *Japanese Civil Code...*, dz. cyt.

10 Tamże. Art. 731 kodeksu prawa cywilnego.

11 Tamże. Art. 737 kodeksu prawa cywilnego.

12 Tamże. Art. 732 kodeksu prawa cywilnego.

- Zgodnie z prawem, aby kobieta ponownie mogła wyjść za mąż, musi upłynąć co najmniej sześć miesięcy od dnia jej rozvodu¹³.
- Nikt nie może poślubić osoby blisko spokrewnionej, tj. bezpośredniego krewnego lub spokrewnionego do trzeciego stopnia¹⁴.

Wszystkie te warunki muszą być spełnione. Powyższe wymogi jurystyczne nie różnią się bardzo od innych systemów prawnych. Zawarcie małżeństwa w Japonii to czynność administracyjna, dlatego też po spełnieniu powyższych warunków nupturienci bardzo szybko mogą powziąć decyzję o małżeństwie. Tabela 1. pokazuje, jakie dodatkowe wymogi towarzyszą czynnościom związanym z zawarciem małżeństwa (np. osób nie posiadających japońskiego obywatelstwa).

Tabela 1. Niezbędne dokumenty i miejsce ich dostarczenia¹⁵.

Niezbędne dokumenty	Gdzie składać wnioski/zapytania
zgłoszenie rozvodu lub śmierci małżonka	regionalne biuro imigracyjne
zmiana miejsca pobytu	regionalne biuro imigracyjne
zgłoszenie zmiany adresu	urząd administracyjny
zmiana adresu, ubezpieczenie zdrowotne, renta krajowa	urząd administracyjny
zmiana adresu, prawo jazdy	policja
zmiany w przekazywaniu informacji osobistych	miejsce pracy
zmiana adresu, konta bankowego	instytucja finansowa
zmiany umowy na gaz, energię elektryczną, wodę	przedsiębiorstwa: gaz, woda, energia elektryczna
zmiana adresu do przekazywania przesyłek	poczta

Źródło: www.clair.or.jp

BADANIA STATYSTYCZNE

The National Institute of Population and Social Security Research of Japan został utworzony przy *Ministry of Health, Labour and Welfare* w 1996 r. poprzez integrację *Institute of Population Problems* (Instytut Problemów Ludności) oraz *Social Development Research Institute* (Instytut Badań Rozwoju Społecznego). Nowo utworzony instytut bada tendencje demograficzne i gospodarstwa domowego oraz prowadzi badania dotyczące polityki zabezpieczenia społecznego, a także kieruje badaniami porównawczymi dotyczącymi polityki i systemów zabezpieczeń społecznych w Japonii oraz innych krajach. Publikuje on mniej więcej co cztery lata wyniki badań statystycznych dotyczących rodziny, małżeństw i singli, za pomocą których można przeanalizować trendy towarzyszące ewolucji japońskiego społeczeństwa. Właśnie z tych badań najczęściej korzystała autorka niniejszego opracowania, ponieważ zawierają one próbę reprezentatywną z całego kraju. Główną uwagę autorka poświęciła badaniu z 2010 r., przedstawionemu w opracowaniu zatytułowanym *The Fourteenth Japanese National Fertility Survey in 2010 Marriage Process and Fertility of Japanese Married Couples Highlights of the Survey Results on Married Couples*, a wydanym w październiku 2011 r.¹⁶ Dane z opracowania rzeczono ba-

¹³ Tamże. Art. 733 kodeksu prawa cywilnego.

¹⁴ Tamże. Art. 734 kodeksu prawa cywilnego.

¹⁵ Council of Local Authorities for International Relations, *Multilingual Living Information*, <http://www.clair.or.jp/tagengorev/en/c/01-1.pdf>, 30.12.2015.

¹⁶ Wybrane dane pochodzą z *The Fourteenth Japanese National Fertility Survey in 2010 Marriage Process and Fertility of Japanese Married Couples Highlights of the Survey Results on Married Couples (October 2011)* – badania przeprowadzonego przez National Institute of Population and Social Security Research w Japonii. Pełne badanie: National Institute of Population and Social Security Research, *The Fourteenth Japanese National Fertility Survey in 2010, Marriage Process and Fertility of Japanese Married Couples, Highlights of the Survey Results on Married Couples (October 2011)*, http://www.ipss.go.jp/site-ad/index_english/nfs14/Nfs14_Couples_Eng.pdf, 30.12.2015. Wszystkie użyte w tej części pracy informacje pochodzą ze strony www.ipss.go.jp.

dania przedstawiają szczegółowe wartości, które kształtują prognozę przyszłych tendencji ewolucji instytucji japońskiego małżeństwa.

Tabela 2. Wiek żony
(dotyczy pierwszego małżeństwa pary).

Wiek żony	Liczba przypadków (odsetek)
Poniżej 20	2 (0.0 %)
20-24	132 (2.0%)
25-29	520 (7.8%)
30-34	1,122 (16.7%)
35-39	1,744 (26.0%)
40-44	1,602 (23.9%)
45-49	1,583 (23.6%)
Łącznie	6,705 (100.0 %)

Źródło: www.ipss.go.jp

Tabela 3. Czas trwania małżeństwa
(dotyczy pierwszego małżeństwa).

Czas trwania małżeństwa	Liczba przypadków (odsetek)
Poniżej 5 lat	1,136 (16.9 %)
5-9	1,340 (20.0%)
10-14	1,517 (22.6%)
15-19	1,392 (20.8%)
20-24	991 (14.8%)
25 lat i więcej	267 (4.0%)
Nie wiadomo	62 (0.9%)
Łącznie	6,705 (100.0 %)

Źródło: www.ipss.go.jp

Z powyższych danych wynika, że wśród respondentów najwięcej było kobiet w wieku od 35 do 49 lat (Zob. Tabela 2). Długość małżeństwa w największym odsetku badanych przypadków trwała od 10 do 14 l., a małżeństwa trwające powyżej 25 lat stanowiły 4% badanych (267 przypadków – zob. Tabela 3).

Tabela 4. Średnia wieku podczas pierwszego spotkania, pierwszego małżeństwa, a także czas trwania narzeczeństwa.

Rok i numer badania	MAŻ		ŻONA		Okres narzeczeństwa w latach
	Średnia w. podczas pierwszego spotkania	Średni w. zawarcia pierwszego małżeństwa	Średnia w. podczas pierwszego spotkania	Średni w. zawarcia pierwszego małżeństwa	
Wszystkie małżeństwa					
9 badanie (1987)	25.7	28.2	22.7	25.3	2.54
10 badanie (1992)	25.4	28.3	22.8	25.7	2.95
11 badanie (1997)	25.1	28.4	22.7	26.1	3.37
12 badanie (2002)	24.9	28.5	23.2	26.8	3.57
13 badanie (2005)	25.3	29.1	23.7	27.4	3.76
14 badanie (2010)	25.6	29.8	24.3	28.5	4.26
Małżeństwo z miłości					
9 badanie (1987)	24.1	27.3	21.6	24.7	3.15
10 badanie (1992)	24.2	27.6	21.9	25.3	3.38
11 badanie (1997)	24.2	27.9	22.1	25.7	3.67
12 badanie (2002)	24.2	28.0	22.7	26.5	3.84
13 badanie (2005)	24.6	28.6	23.0	27.1	4.07
14 badanie (2010)	24.9	29.3	23.6	28.1	4.48

Źródło: www.ipss.go.jp

W odniesieniu do wszystkich par małżeńskich, w ciągu ostatnich 10 lat średni wiek, w którym pary spotkały się po raz pierwszy, podniósł się zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn. U mężczyzn pora zawarcia pierwszego małżeństwa z 25,3 do 25,6 lat, u kobiet zaś z 27,4 do 28,5 lat (zob. Tabela 4). *Zwiększyła się długość małżeństwa: średni okres wynosił 4,3 roku, co jest o 1,72 roku (68%) dłużej niż miało to miejsce podczas dziewiątego badania w 1987 r.*¹⁷ – wyliczają autorzy opracowania *The Fourteenth Japanese National Fertility Survey...* W wyniku tych zmian średni okres zawarcia pierwszego małżeństwa ciągle rośnie, co zaś wskazuje na tendencję do opóźniania zawarcia małżeństwa.

Dane spisu powszechnego dotyczące stanu cywilnego wskazują, że małżeństwo było powszechne w Japonii od końca XIX w. Ponad 98% kobiet było wtedy zamężnych. Od 1925 r. ten odsetek nieznacznie spadł i wynosił około 95% (lata 1920-1980)¹⁸.

Na podstawie danych ujętych w powyższych tabelach można stwierdzić, iż:

- pary spotykają się ze sobą w starszym wieku,
- długość narzeczeństwa wydłużyła się,
- wzmocniła się tendencja do późniejszego małżeństwa.

I właśnie te tendencje najlepiej opisują współczesne problemy, które dotyczą japońskiej instytucji małżeństwa. W przypadku małżeństwa interesującym wydaje się być to, gdzie pary mogą spotkać się po raz pierwszy. Te dane przedstawia Tabela 8. umieszczona poniżej.

Tabela 8. Miejsce spotkania małżonka.

Badanie	Łącznie	Małżeństwo z miłości							
		W pracy/ przez pracę	Przez przyjaciół/ rodzeństwo	W szkole	W wspólnym mieście, w podróży	Różne aktywności – hobby albo szkoła dla dorosłych	Przyjaciół z dzieciństwa/sąsiad	Małżeństwo aranżowane	Inne/Brak danych
8	100%	25.3%	20.5	6.1	8.2	5.8	2.2	29.4%	2.5%
9	100%	31.5%	22.4	7.0	6.3	5.3	1.5	23.3	2.7
10	100%	35.0%	22.3	7.7	6.2	5.5	1.8	15.2	2.0
11	100%	33.5%	27.0	10.4	5.2	4.8	1.5	9.7	3.1
12	100%	32.9%	29.2	9.3	5.4	5.1	1.1	6.9	5.2
13	100%	29.9%	30.9	11.1	4.5	5.2	1.0	6.4	6.8
14	100%	29.3%	29.7	11.9	5.1	5.5	2.4	5.2	6.8

Źródło: www.ipss.go.jp

Z danych z Tabeli 8. wynika, że pary spotykają się najczęściej w pracy lub poprzez przyjaciół. W tym momencie warto przywrzeć się również argumentom podjęcia decyzji o małżeństwie. Głównymi powodami zawarcia małżeństwa przez osoby poniżej 25. roku życia była ciąża, natomiast prawie połowa badanych osób powyżej 25. roku życia wybrała odpowiedź „odpowiedni wiek”¹⁹.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ G. Feeney, Y. Saito, *Progression to First Marriage in Japan: 1870-1980*, „NUPRI Research Paper Series”, No. 24, 1985, p. 1 i n.

¹⁹ Patrząc na motywy par, które ostatecznie zdecydowały się wziąć ślub, „ciąża” była najczęściej wybieraną odpowiedzią wśród par z żonami będącymi w wieku poniżej 25 lat (50%). Dla par z żonami w wieku powyżej 25 lat odsetek respondentów, którzy wybrali odpowiedź „ciąża” był niższy, a prawie połowa osób z tej grupy wybrała odpowiedź „odpowiedni wiek na ślub”. Patrz tamże.

EDUKACJA I PRACA

W japońskim społeczeństwie kobieta dotychczas nie zajmowała najwyższego miejsca w hierarchii rodziny i społeczeństwa²⁰. Japońska kobieta dopiero poprzez ciążę i macierzyństwo staje się „prawdziwą kobietą”²¹. Jednakże ta funkcja wyraźnie ją ogranicza. Wychowanie w duchu konfucjanizmu również zobowiązuje Japończyków do pewnych zachowań, dlatego też dzieciom od początku kształcenia wpajane są wartości takie jak honor, braterstwo i odwaga²². Z kolei w domu nad edukacją dzieci czuwa matka, tzw. *kyōiku mama*²³. „Dobra żona, dobra matka” to wizerunek Japonki pochodzący z okresu feudalizmu i konfucjanizmu. Kobieta nie tylko zajmuje się domem, ale także wychowuje i edukuje dziecko. Jednakże te obowiązki są na tyle absorbujące, że nie wystarcza czasu na podjęcie przez nią stałej pracy. W związku z tym współczesne kobiety w Japonii, doskonale wiedząc, jak wygląda życie japońskiej żony, często bardzo opóźniają decyzję o zamażpójściu i posiadaniu potomstwa²⁴. Same zaś kształcą się i podejmują stałe prace zarobkowe, aczkolwiek z badań statystycznych wynika, że kobiety chciałyby połączyć rolę matki i żony i pracować w niepełnym wymiarze czasu pracy²⁵. Problematyka ta obecnie szeroko dyskutowana jest w japońskim rządzie także z powodu kryzysu gospodarczego oraz demograficznego.

PODSUMOWANIE

Instytucję małżeństwa w Japonii reguluje nie tylko najważniejszy akt prawny, czyli Konstytucja, ale również ustawy szczegółowe. W tych aktach prawnych możemy znaleźć przepisy, które określają warunki, jakie spełnić muszą nupturieni, aby zawrzeć związek małżeński.

Liczne badania statystyczne dotyczące małżeństwa prowadzone przez organizacje rządowe wskazują na ewolucję tejże instytucji w Japonii. Wzrost liczby małżeństw z miłości jest wynikiem wielu zmian, jakie dokonały się na przestrzeni lat w japońskim społeczeństwie. Analizując wyniki badań statystycznych, można stwierdzić, że zmianie ulegają wszystkie możliwe parametry oscylujące wokół pojęcia małżeństwa, np. wiek, dzietność. Obywatele Japonii starzeją się w szybkim tempie, co w przyszłości może stać się ogromnym obciążeniem dla państwa. W mediach dziennikarze metaforycznie piszą, że Japonia to „Kraj usychającej wiśni”²⁶. Japoński rząd za pomocą programu Abenomika²⁷ próbuje zaangażować kobiety do pracy, ale również ułatwić im pogodzenie jej z rolą matki. Skuteczność rzeczowego programu może mieć niebagatelny wpływ na problemy społeczne i gospodarcze tego kraju²⁸.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

- [1] *Japanese Civil Code*, Act No. 89 of 1896
- [2] *Konstytucja Japonii*, tłum. Suzuki T., Winczorek P., Wrocław 1990

20 M. Żurawska, *Kobieta japońska – jej status na tle rodziny*, <http://www.japonia.org.pl/?q=pl/node/8>, 30.12.2015.

21 Grey-pippin, *Okasan, czyli japońska mama*, <http://www.pinezka.pl/byl-sobie-czlowiek-arch/2815-okasan-czyli-japonska-mama>, 30.12.2015.

22 <http://www.cellulit24.pl/model-rodziny-w-japonii.php>, 30.12.2015.

23 P. Błasiak, *Edukacja w Japonii*, <http://www.miedzykulturowa.org.pl/cms/edukacja-w-japonii.html>, 30.12.2015.

24 Monika, *Myślicie, że w Polsce niełatwo jest być kobietą? Jedźcie do Japonii*, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,17646158,My-slicie_ze_w_Polsce_nielatwo_jest_byc_kobieta__Jedzcie.html?disableRedirects=true, 30.12.2015.; P. Przybylski, *Japońskie kobiety mają dość postugiwania mężczyznom*, http://www.pogon.lt/_NCZ_ARCHYVAS/504/swiat.html, 30.12.2015.

25 D. Kozłowska, *Rola kobiet w japońskiej firmie*, <http://japonia-online.pl/article/27>, 30.12.2015.

26 A. Gwiazda, *Kraj usychającej wiśni*, 7.12.2013, <http://biznes.onet.pl/kraj-usychajacej-wisni,18491,5592221,prasa-detaj>, 30.12.2015.

27 Abenomika to projekt polityki gospodarczej Premiera Japonii Shinzō Abe. Ma on na celu ożywienie gospodarcze Japonii. Zob. *Abenomika – japoński program gospodarczy*, <http://www.argumenty.net/1437>, 30.12.2015.

28 Tamże.

Książki/ Artykuły

- [3] Feeney G., Saito Y., *Progression to First Marriage in Japan: 1870-1980*, „NUPRI Research Paper Series”, No. 24, 1985
- [4] Jelonek B., *Japońskie pojęcie ie*, „Acta Erasmiiana” 2015, T. 8, Wrocław 2015
- [5] Nowicka A., *Warunki zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej o skutkach cywilnych przewidzianych w prawie polskim*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie” 2009

NETOGRAFIA

- [6] *Abenomika – japoński program gospodarczy*, <http://www.argumenty.net/1437>, 30.12.2015
- [7] Błasiak P., *Edukacja w Japonii*, <http://www.miedzykulturowa.org.pl/cms/edukacja-w->
- [8] Council of Local Authorities for International Relations, *Multilingual Living Information*, <http://www.clair.or.jp/tagengorev/en/c/01-1.pdf>, 30.12.2015
- [9] Grey-pippin, *Okasan, czyli japońska mama*, <http://www.pinezka.pl/byl-sobie-czlowiek-arch/2815-okasan-czyli-japonska-mama>, 30.12.2015
- [10] Gwiazda A., *Kraj usychającej wiśni*, 7.12.2013, <http://biznes.onet.pl/kraj-usychajacej-wisni-18491,5592221,prasa-detel>, 30.12.2015
- [11] <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/malzenstwo;4011433.html>, 30.12.2015
- [12] <http://www.britannica.com/topic/marriage>, 30.12.2015
- [13] <http://www.cellulit24.pl/model-rodziny-w-japonii.php>, 30.12.2015.
- [14] Kozłowska D., *Rola kobiet w japońskiej firmie*, <http://japonia-online.pl/article/27>, 30.12.2015
- [15] Monika, *Myslicie, że w Polsce niełatwo jest być kobietą? Jedźcie do Japonii*, http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/1,96856,17646158,Myslicie__ze_w_Polsce_nielatwo_jest_byc_kobieta__Jedzcie.html?disableRedirects=true, 30.12.2015
- [16] National Institute of Population and Social Security Research, *The Fourteenth Japanese National Fertility Survey in 2010, Marriage Process and Fertility of Japanese Married Couples, Highlights of the Survey Results on Married Couples (October 2011)*, http://www.ipss.go.jp/site-ad/index_english/nfs14/Nfs14_Couples_Eng.pdf, 30.12.2015
- [17] Przybylski P., *Japońskie kobiety mają dość posługiwania mężczyznom*, http://www.pogon.lt/_NCZ_ARCHYVAS/504/swiat.html, 30.12.2015
- [18] Żurawska M., *Kobieta japońska – jej status na tle rodziny*, <http://www.japonia.org.pl/?q=pl/node/8>, 30.12.2015